

отношений, клинический подход, социально-системный подход, психологические особенности, конструктивный диалог.

Voznyuk L.M. The issue of the relationship between professionals and parents of children with cerebral palsy

The article stresses the need to establish an effective dialogue between professionals and parents of children with disorders of the musculoskeletal system, which is especially important during the implementation of inclusive learning, and analyzed the problems of relationship and its psychological basis between professionals and parents of children with cerebral palsy. The transition of children with cerebral palsy from the field of special education at the secondary space Parents are increasingly involved in the so-called paraprofesynoyi educational activities both in individual learning, and in terms of inclusive education as assistants (tutors) their children. The issue of these relations to the world's leading scientists and practices attributed to the fact that information from experts, parents do not take over so-called "mismatch channels": experts convey information 'rational channel "and parents perceive its emotional. In this format the expectations of experts are very reasonable, and the expectations of parents - too emotional. Up to now, the families of the information remains relevant fact blocking problems that are a direct consequence of the tradition that has stuck since Soviet times. However, worldwide experience shows that children with psychophysical disabilities when creating a positive atmosphere for them and remedial developmental environment can and should be taught successfully for secondary or special programs

Keywords: inclusive education, parents of children with cerebral palsy specialists dominant role relationship issues, clinical approach, social-system approach, psychological characteristics, constructive dialogue.

Стаття надійшла до редакції 22.10.2014 р.

Статтю прийнято до друку 12.11.2014 р.

Рецензент: д.п. н., професор Шевцов А.Г.

УДК: 376-053. 4-056. 313

**РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНОЇ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
У РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ**

Войтюк І. В.

Реформування та оновлення змісту корекційної освіти в Україні спрямоване на розробку нових шляхів і підходів навчання та виховання розумово відсталих дітей. Особливого значення набуває питання розвитку творчого мислення засобами творчої діяльності у старших розумово відсталих дошкільників. Тому на сучасному етапі обов'язковою є спільна робота батьків та олігофренопедагогів спеціальних дошкільних закладів, яка є невід'ємною частиною корекційного навчання та виховання олігофренів. Спостереження батьків і педагогів дають можливість виявляти творчі здібності у дітей та сприяти розвитку творчого мислення дітей з помірною та тяжкою розумовою відсталістю.

Проблемою розвитку творчості у дошкільників займалися А.А. Бодалев, В.А. Роменець, В.І. Барко, В.С.Мухіна, В.С. Юркевич, Г.Ю. Айзенк, Е. Л. Кононко, І.Д. Бех, Л.М. Шульга, Л.С. Виготський, Л.Ф. Бурлачук, Ю.З. Гильбух, Н.П. Сакулина, О.І. Кучинська, Т.Г. Казакова та інші

Г.Ю. Айзенк дав визначення, що творчість – це діяльність, яка передбачає створення нового та оригінального продукту або ідей, що мають суспільно-корисне значення, які ще не під силу дошкільнику [1].

Зокрема, творча діяльність розумово відсталих вивчались такими авторами: О.Р. Лурією, М.С. Певзнер, В.І. Лубовським, В.Г. Петровою, Н.М. Стадненко, М. Н. Нудельманом, Ж.І. Шиф, В.П. Єрмаков, С.К. Сиволапов.

Розвитком творчих здібностей старших дошкільників займалися В.А. Романець, Б.П. Нікітін, К.С.Станіславський, М.О. Бердяєв, С.А. Ігумнов, А.С. Співаковська. Р.В. Овчарова.

Так, зокрема французький дослідник Ж.Ефель тлумачить творчість як здатність утворювати нові комбінації для вирішення складних проблем.

За Л.С. Виготським творчість є глибокою необхідністю нашої психіки в смислі сублімування деяких нижчих видів енергії [3, с.49].

Окремими питаннями в дослідженнях практичного характеру з розвитку творчого мислення та шляхів реалізації розвивального навчання займалися В.В. Давидова, Д. Б. Ельконіна, Т.С. Комарова та інші.

В.І. Барко наголошував, що творча спрямованість дитини – спеціальність. Творчість може проявлятися у засвоєнні дитиною мови. Ігри – це теж творчість. Адже створюючи нові ігрові ситуації, дитина вносить своє, суб'єктивне у ігрові дії. Наслідуючи дорослих, вона суб'єктивно видозмінює сприйняте відповідно до власних уявлень. Звичайно, конструкторські ігри, малювання, ліплення, ігри з піском і водою – це теж дитяча творчість [2, с.32].

У нормальних дітей п'ятого – шостого року життя вже помітна й індивідуальна предметна спрямованість творчості. Доведено, що деякі діти люблять розглядати, малювати кольоровими олівцями, цікавляться малюнками у книзі, а головне, мають певні успіхи у малюванні: прекрасно передають ознаки предмета, проявляють вигадку, фантазію у композиції малюнка, використовують гармонію фарб, бачать симетрію тощо.

Якщо педагоги і батьки своєчасно розпізнають дітей, які мають здібності у малюванні, ліпленні, аплікації тощо, розуміють важливість розвитку саме таких здібностей, то вони допоможуть дитині знайти себе та своє творче покликання.

Розвитку творчого потенціалу сприяють допомога дорослих, багате культурне середовище, послідовна та цілеспрямована індивідуальна корекційна програма виховання і навчання. А важливим напрямком творчих здібностей у розумово відсталих дітей дошкільного віку є художнє виховання – виховання особистості зображувальними засобами, основними завданнями якого виступають систематичний розвиток естетичного сприймання, почуттів і уявлень дітей; залучення дітей до діяльності у сфері мистецтва; прагнення вносити елементи прекрасного в побут, природу, власну діяльність; розвиток художньо-творчих здібностей у різних видах діяльності.

Якщо інші творчі здібності дітей, наприклад, до музики, техніки, словесної творчості, своєчасно помітять і розвиватимуть близькі або вихователі, то в майбутньому вони розвиватимуться, а розумово відсталі діти зможуть реалізуватися, як особистості у вищезазначених видах творчості.

Г.Ю. Айзенк стверджує, що розвиток творчих здібностей залежить від оволодіння засобами уяви, продуктивності та варіативності створюваних образів, тому попередньо слід сформулювати у дітей за допомогою дидактичного матеріалу здатність.

- аналізувати об'єкти;
- виділяти в них різні, іноді діаметрально протилежні сторони;
- зіставляти та пов'язувати ці сторони між собою в єдине ціле;
- об'єднувати розрізнені уявлення про окремі предмети та їх властивості в цілісне знання про оточення;
- розуміти складні суперечності та приймати оптимальне рішення [1, с.163].

Т.Г. Казакова наголошувала, що варто уточнити, які саме творчі здібності намагається розвинути на своїх заняттях, а саме:

- здатність ризикувати;
- дивергентне мислення, що характеризується максимальною кількістю нових ідей;
- гнучкість (широке різноманіття отриманих ідей); оригінальність (значна кількість);
- нестандартні ідеї; точність (здатність подавати в завершеному вигляді продукти своєї творчості);
- швидкість мислення;
- здатність викладу оригінальних ідей та зображення чогось нового; багату уяву;
- сприйняття неоднозначних речей;
- високі естетичні цінності;
- інтуїцію [1, с.18-19].

Розвинути такі можливості у дитини – завдання не з простих, і розпочинати це потрібно ще в дошкільному віці.

Більше фахівців сходиться на думці, що успіхи дошкільнят у певній діяльності зумовлені комплексом відповідних здібностей. Вони проявляються у таких видах:

- загальні інтелектуальні здібності;
- конкретні досягнення;
- спілкування і лідерство;
- творчість і продуктивна діяльність;
- художньо-образотворчі здібності;
- психомоторні здібності.

Таке розрізнення дозволяє завчасно, ще у дошкільному віці, виявити ті конкретні предметні уподобання, які пов'язані з закладеними природою здібностями. Спостерігаючи за успіхами розумово відсталі дитини у певному виді діяльності, олігофренопедагог може помітити більш високі досягнення розумово відсталі дитини, які виходять за межі вікових та психофізичних можливостей. Якщо дитина з великим задоволенням виконує певний вид діяльності та майже байдужа до інших, можна констатувати наявність у неї певних здібностей.

Загальні інтелектуальні здібності виявляються у легкості навчання, спостережливості, гостроті, рухливості, швидкості мислення, винятковій пам'яті, багатій і різноманітній обізнаності дитини.

Конкретні досягнення – мова, математика, природознавство. Здібності до мови виявляються у винятковому інтересі дитини до читання, яке стає найулюбленишим заняттям, у збереженні та тривалості уваги до книги, словесної інформації, доброму розумінні того, що дитині читають, запам'ятовуванні і відтворенні прочитаного. Здібності до математики виявляються в інтересі до обчислювання, вимірювання чи упорядкування предметів, у незвичному для свого віку розумінні математичних символів. Здібності у природознавстві – у винятковому інтересі до живої природи, природних явищ, нахилі до їх класифікації, в інтересі до природничих дослідів, в розумінні причинно-наслідкових залежностей у природі.

Для спілкування і лідерства характерний високий рівень комунікації, легке пристосовування до різних ситуацій. При спілкуванні з людьми дитина зберігає впевненість у собі, легко спілкується з дорослими і дітьми, генерує ідеї, виявляє ініціативу, часто є лідером у спільній діяльності, а інші діти звертаються до неї по допомогу і за порадою.

Творчість і продуктивна діяльність. Дитина надзвичайно допитлива, здатна, забуваючи про все, поринати в те, що її цікавить. Вона виявляє незалежність і не комфортність, винахідливість у своїй продуктивній діяльності, значну гнучкість у вирішенні проблеми або використанні матеріалів. Може продукувати оригінальні ідеї і виявляє новий підхід у стандартних ситуаціях.

Художньо-образотворчі здібності дитини виявляються у високому інтересі до візуальної інформації. Вона до подробиць запам'ятовує побачене. Багато часу малює і ліпить, оригінально використовує матеріали художньої виразності. Будуючи композицію малюнка, включає в нього багато деталей. У музиці виявляє величезний інтерес до музичних занять, чутливість до характеру і настрою музики, легко повторює музичний ритм.

Психомоторні здібності проявляються у високому інтересі до діяльності, яка вимагає тонкої моторики. Дитина має хорошу зорово-моторну координацію, любить бігати, стрибати, має чудову рівновагу під час виконання рухів, володіє тілом у будь-якому маневруванні, має для свого віку значну фізичну силу.

Відповідно кожний вид діяльності включає певний набір здібностей, що у більшості випадків з тяжкою розумовою діяльністю відсутні у розумово відсталих дошкільників, а з помірною розумовою відсталістю такі здібності обов'язково вимагатимуть корекційного навчання.

Як відомо, творчість і творче мислення тісно взаємопов'язані. Творче мислення – це активна, цілеспрямована діяльність, в результаті якої виникає щось нове, оригінальне. Мислення і уява – однаково необхідні компоненти творчості. Тому продуктивне навчання творчості можливе тільки за одночасної активізації цих процесів. Творча фантазія не може бути продуктивною без певного запасу інформації, без її аналізу і синтезу, – зазначав Л.С. Виготський. Він стверджував, що мислення дітей старшого віку включене у практичну діяльність: проблеми і завдання вирішуються відповідно до певної ситуації шляхом проб і помилок. Але поступово зовнішні дії переходять у внутрішні, а зовнішній аналіз і синтез стають внутрішніми процесами: перш, ніж розв'язати якесь завдання, дитина розмірковує, як краще його вирішити, робить певні висновки і лише потім реалізує рішення у практичних діях. Діяльніша пам'ять: дитина пам'ятає, що було для неї цікавим, яскравим, і що справило на неї враження, що було пов'язане з її діями.

Розумово відсталі діти не бояться сказати або діяти неправильно, хоча для польоту фантазії їм ще бракує досвіду та елементарних знань.

Важливою передумовою керівництва дитячою творчістю у таких дітей є систематичне збагачення техніками малювання, навчання навичкам тримання інструментів (олівця, пензля тощо), способи оволодіння ними на практиці; рухові навички, які визначають якість лінії і зафарбування малюнків; а також навички і вміння, що забезпечують передачу в малюнку різноманітних форм, пропорцій предметів та їх частин, та інших нетрадиційних предметів.

В.С. Юркевич зазначає, що для успішного оволодіння процесом малювання треба розвивати й пізнавальну та виконавську сторони діяльності.

У розумово відсталих дошкільників утворилася невідповідність між пізнавальною і виконавською сторонами малювання, а це, як показує практика, затримує розвиток зображувальної діяльності, зокрема, у дітей 6-7 років. Задум виявляється значно багатшим, ніж можливості передачі його в малюнку. Не вміючи діяти своєю рукою, підпорядкувати її рухи завданню зображення, дитина відчуває труднощі, коли передає в малюнку враження, набуті нею з навколишнього життя.

Не володіючи новими техніками малювання діти використовують неправильні, нераціональні прийоми, по кілька разів проводять ту саму лінію або перефарбовують весь малюнок. Це призводить до забруднення, малюнки мають непривабливий вигляд, що дратує дітей, внаслідок чого вони можуть й зовсім відмовитись продовжувати роботу над малюнком.

Оволодіння способами роботи з різними матеріалами збагачує дітей знанням нових матеріалів і їх специфіки, з одного боку, знанням їх виражальних можливостей, з другого – сприяє розвитку дитячої творчості.

До творчих здобутків також можна віднести урізноманітнення індивідуальних задумів малюнків як крок до подолання їх одноманітності і шаблонності. Проте й тут потрібні певна послідовність і поступовість. Не слід застосовувати надто багато матеріалів і способів зображення відразу.

Доведено що, старші дошкільники за своїми загальними досягненнями відрізняються від розумово відсталих дітей: вони більш соціально орієнтовані у групі та більше взаємодіють з однолітками, у мисленні використовують узагальнені поняття, у сприйманні базуються на сенсорних еталонах, довше концентрують увагу у своїй діяльності.

Ми вважаємо, що дітей обов'язково треба навчати технікам малювання. У процесі оволодіння техніками

малювання формується вправність, яка є однією з умов вільності рухів. Проте оволодіння нетрадиційною технікою малювання має ширше значення для виховання та розвитку олігофренів, бо сприяє їх розумовому розвитку та творчому мисленню.

На нашу думку нетрадиційне малювання в дошкільному віці – один із засобів розвитку творчих здібностей, розвитку особистості та всебічного виховання.

Отже використання засобів нетрадиційного малювання має здійснюватися в єдиному комплексі з розвитком творчих здібностей, що дозволяє максимально впливати на розвиток інтелектуальних, емоційно-чуттєвих, ціннісних компонентів естетичної свідомості та елементів художньо-творчої діяльності розумово відсталих дошкільників.

Література

1. Айзенк Г.Ю. Проверьте свои способности.– М.: Изд-во «Педагогика-пресс».– 1992.– 175 с. 2. Барко В.І. Развитие здорового і творчого потенціалу // Обдарована дитина. –2005. – № 1. – С.27-32. 3. Выготский Л.С. Собр. соч.: в 6 т Т4 Детская психология / Под. Ред. Эльконина Д.Б. — М.:Педагогика, 1984. –С.49. 4. Казакова Т.Г. Рисуют младшие дошкольники. –М.: Просвещение, 1983.– С.18-19. 5. Мухина В.С. Детская психология. — М., 1985. 6. Певзнер М. С. Дети – олигофрены (изучение детей-олигофренов в процессе их воспитания и обучения). — Просвещение, 1959. — 486 с.

References

1. Eysenck G.Y. Provertje svoji sposobnosti. – М.: Izdatelstvo "Pedagogika-press" – 1992. – 175 st. 2. Barco V.I. Rozvitok zdravovogo i tvorchoho potentsialu // Obdarovana Dytyna. – 2005. – № 1. – S.27-32. 3. Vigotskiy L. S. Sobr. Soch.: v 6 t T 4 Detskaya psihologiya / Pod. Red. Elkonina D. B. – М.: Pedagogika, 1984. – 49 s. 4. Kazakova T.G. Risujut mladshije doshkolniki. – М.: Prosvishchenie, 1983. – S.18-19. 5. Muhina L. S. Detskaya psihologiya. – М., 1985. 6. Pevzner M. S. Deti – oligophrenu (izucheniye detey-oligophreniv v processe ih vospitaniya i obucheniya). – Prosveshcheniye, 1959. – 486 s.

Войтюк І. В. Розвиток творчих здібностей засобами нетрадиційної зображувальної діяльності у розумово відсталих старших дошкільників

У статті розкривається сутність поняття "творчих здібностей розумово відсталих старших дошкільників". Наголошується на важливості своєчасного виявлення творчих здібностей у дошкільників олігофренів та розвитку за допомогою нетрадиційних технік малювання. Здійснено аналіз досліджень науковців, педагогів про творчі здібності у дітей, проаналізована класифікація творчого мислення в процесі практичної зображувальної діяльності. Розглядається теоретичне та практичне значення своєчасного виявлення творчих здібностей та встановлення причини необхідності, важливості розвитку таких здібностей засобами зображувальної діяльності, що сприятиме корекції аномального розумового розвитку таких дітей та створення найсприятливіших умов для корекційного навчання і виховання.

Особливо наголошується на важливості обізнаності олігофренопедагога у видах творчих здібностей розумово відсталих дітей для створення необхідних педагогічних умов, корекційних методів і прийомів навчання та виховання, які сприятимуть позитивній динаміці їх розвитку та успішному корекційному навчанню без помилок. Розкрита важлива роль творчості, як першого успішного кроку до корекційного навчання. Обґрунтовано, що один з найважливіших видів творчої діяльності – малювання нетрадиційними техніками підтримує здоров'я розумово відсталих дітей дошкільного віку та сприяє розвитку творчого мислення.

Ключові слова: корекційне навчання, олігофренопедагог, розумово відсталі діти, творчість, творче мислення, нетрадиційні техніки малювання.

Войтюк И.В. Развитие творческих способностей средствами нетрадиционной изобразительной деятельностью у умственно отсталых старших дошкольников.

В статье раскрывается сущность понятия "творческих способностей умственно отсталых старших дошкольников". Отмечается важность своевременного выявления творческих способностей у дошкольников олигофренов и развития с помощью нетрадиционных техник рисования.

Осуществлен анализ исследований научных работников, педагогов о творческих способностях у детей, проанализирована классификация творческого мышления в процессе практической изобразительной деятельности. Рассматривается теоретическое и практическое значение своевременного выявления творческих способностей и установления причины необходимости, важности развития таких способностей средствами изобразительной деятельности, которая будет способствовать коррекции аномального умственного развития таких детей и создания самых благоприятных условий для коррекционного обучения и воспитания.

Особенно отмечается важность осведомленности олигофренопедагога в видах творческих способностей умственно отсталых детей для создания необходимых педагогических условий, коррекционных методов и приемов обучения и воспитания, которые будут способствовать позитивной динамике их развития и успешной коррекционному обучению без ошибок. Раскрыта важная роль творчества, как первого успешного шага к коррекционному обучению. Обосновано, что один из важнейших видов творческой деятельности – рисование нетрадиционными техниками поддерживает здоровье умственно отсталых детей дошкольного возраста и способствует развитию творческого мышления.

Ключевые слова: коррекционное обучение, олигофренопедагог, умственно отсталые дети, творчество, творческое мышление, нетрадиционные техники рисования.

Voytyuk I.V. The development of creative abilities by alternative means of graphic activity in mentally retarded older preschoolers.

The article reveals the essence of the concept of "creative skills mentally retarded older preschoolers." It stresses on the

importance of timely detection creative abilities in preschool children Oligophrenic and the development with the help of non-traditional techniques of painting. The analysis of research of scholars and teachers of creativity in children was made, the classification of creative thinking in the practice of figurative work was analyzed. We consider the theoretical and practical importance of timely detection of creative abilities and determine the cause of the need, the importance of the development of such skills by the means of expressive activities which contribute to the correction of abnormal mental development of children and the creation of favorable conditions for remedial training and education.

It emphasizes on the importance of awareness olihofrenoteacher in the types of creative abilities of mentally retarded children for creation of the necessary conditions for teachers, remedial methods and techniques of training and education that promotes positive dynamics of the development and successful correctional education without errors. The important role of creativity is revealed, as a first step to successful correctional education. It is proved that one of the most important types of creative activity is the edrawingby unconventional techniques? It supports the health of mentally retarded preschool children and promotes creative thinking.

Keywords: Correction training olihofrenoteacher, mentally retarded children, creativity, creative thinking, innovative technics of drawing.

Стаття надійшла до редакції 28.10.2014 р.

Статтю прийнято до друку 08.11.2014 р.

Рецензент: д.п.н., акад. Синьов В.М.

УДК:376-056.36:91

УДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПЛАНІВ, ПРОГРАМ ТА ПІДРУЧНИКІВ З ГЕОГРАФІЇ ДЛЯ ДОПОМІЖНИХ ШКІЛ В УКРАЇНІ (1970 – 1990 рр.)

Головата А.О.

Актуальним питанням сьогодення є розроблення концептуальних науково-методологічних засад формування змісту освіти дітей із особливими освітніми потребами. Важливу роль у навчально-виховному процесі спеціальних шкіл, а також у розв'язанні питань соціалізації їхніх вихованців відіграє географія. Цей предмет посідає провідне місце серед шкільних навчальних дисциплін, які надають дітям із інтелектуальними вадами систему знань про навколишній світ, природу, суспільство, господарство своєї країни, сприяють формуванню підґрунтя наукового світогляду, розвитку пізнавальної діяльності та вихованню в учнів любові до Батьківщини. Прогнозування тенденцій розвитку географічної освіти розумово відсталих школярів на сучасному етапі в Україні можливе завдяки глибинному історико-педагогічному аналізу методологічних та методичних підходів до навчання географії та навчально-виховного процесу в допоміжній школі.

В історії розвитку теорії та практики навчання географії дітей із інтелектуальними вадами детального вивчення потребує етап, що охоплює 70 – 80-ті роки ХХ ст. На той час практична реалізація освітньої політики в Україні належала до повноважень Ради Міністрів УРСР, Міністерства освіти УРСР, а також обласних, районних та міських відділів народної освіти при обласних, районних і міських радах народних депутатів. З метою поліпшення навчання, виховання й культурно-побутового обслуговування осіб із психофізичними вадами видається низка освітніх нормативних документів, а саме: Постанова Ради Міністрів СРСР «Про заходи щодо подальшого покращення навчання, працевлаштування та обслуговування осіб із дефектами розумового та фізичного розвитку» (1975); Постанова Ради Міністрів УРСР «Про деякі питання роботи спеціальних шкіл-інтернатів для дітей з дефектами розумового і фізичного розвитку» (1976); «Положення про спеціальну загальноосвітню школу-інтернат (школу) для розумово відсталих дітей (допоміжну школу)», затвердженого Міністерством освіти УРСР (1976); наказ Міністерства освіти УРСР «Про впровадження диференційованого навчання в допоміжних школах Української РСР» (1980) тощо [1]. Саме ці урядові документи зумовили позитивні зміни у структурі та змісті курсу географії, вдосконалення методики його вивчення в допоміжній школі: у педагогічну практику активно запроваджуються нові навчальні плани й програми, виходять друком підручники та методичні посібники.

Типовим навчальним планом допоміжних шкіл, затвердженим наказом Міністра освіти СРСР від 25 травня 1969 р., на навчання географії відводиться чотири роки (5–8 класи), збільшується кількість годин на вивчення географічного матеріалу (68–70 год. на рік). В основу плану покладено вимоги до змісту освіти в допоміжній школі, які були актуальними на той час: 1) посилення загальноосвітньої підготовки, що необхідна випускникам цих навчальних закладів у суспільному житті та праці; 2) відведення значного місця професійно-трудова підготовці; 3) посилення розвивального та коригуючого напрямків освіти [2]. Потреба вдосконалення географічної освіти розумово відсталих школярів зумовила внесення змін до програми з предмета. 13 листопада 1970 р. Колегією Міністерства освіти СРСР було ухвалено Типову програму з географії для допоміжних шкіл, що визначала для кожного класу чіткий зміст та обсяг навчального матеріалу, а також певні завдання щодо його засвоєння [5]. Ця програма з невеликими змінами, уточненнями та доповненнями (1977, 1980) проіснувала майже до середини 1980-х років [3; 4].